



# ترانه مبانی شناخت و ساخت

چگونگی پیوند شعر و موسیقی      فرهاد برنجان



سرشناسه: برنجان، فرهاد، ۱۳۴۹  
عنوان: مبانی شناخت و ساخت ترانه  
مشخصات نشر: تهران نای و نی ۱۳۹۴  
مشخصات ظاهری: ۲۴۰ ص  
وضعیت فهرست نویسی: فیپای مختصر  
شماره کتابشناسی ملی: ۳۷۸۷۶۵۴



نشر نای و نی

ناشر تخصصی موسیقی

### مبانی شناخت و ساخت ترانه

چگونگی پیوند شعر و موسیقی

تألیف: فرهاد برنجان

نُت‌نگاری: علی مهرانی

صفحه‌آرایی: نای و نی

طرح جلد: نازنین خزائی

نوبت چاپ: دوم - ۱۳۹۵

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

چاپ و صحافی: سازمان چاپ و انتشارات

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۰۵۷۷-۲-۳

فروشگاه نشر نای و نی:

تهران، خیابان انقلاب، مقابل دانشگاه تهران

مجتمع فروزنده، طبقه همکف، شماره ۳۰۸

تلفن فروشگاه: ۶۶۴۶۷۴۰۵

فروشگاه اینترنتی:

[www.nayoney.com](http://www.nayoney.com)

تمامی حقوق این اثر برای نشر «نای و نی» محفوظ است.

دانش پیوند شعر و موسیقی به گونه‌ای که امروز آن را می‌شناسیم، حاصل تلاش محققانی نام‌آور در دوره‌های گوناگون است. با توجه به اینکه در سرزمین دیرسال ایران، موسیقی پیوندی جدائی ناپذیر با کلام داشته، دقایق و ظرایف پیوند شعر و موسیقی از دیر باز نه تنها در تألیفات تخصصی حوزه‌ی موسیقی بلکه در متون کهن ادبی نیز بازتابی در خور یافته است.

بخش‌هایی از آثار نظامی‌گنجه‌ای (مثل بزم‌آرایی خسرو در شکارگاه) برای هر صاحب‌ذوق مُطلعی، از نکته‌دانی حکیم گنجه در تناسب الفاظ و معانی شعر با گوشه‌ها و دستگاه‌های موسیقی ایرانی ارمغان‌ها دارد.

در میان متون مثنوی کهن نیز که مختص موسیقی نبوده‌اند، می‌توان نمونه‌هایی برشمرد که مؤلف اثر به اقتضای گستره‌ی سخن به بحث لزوم تناسب موسیقی و شعر پرداخته و بر اهمیت آن پای‌فشرده است. مثلاً از قابوسنامه‌ی امیر عنصرالمعالی می‌توان نام برد که مؤلف اثر، باب‌های گوناگون آئین و رسوم مربوط به امور معمول زندگی را با فرزند خود - و نهایتاً با همه‌ی مخاطبان -

در میان نهاده است و در چند باب مختلف - و بیش از هر جای، در باب سی و ششم که به آئین و رسم خنیاگری اختصاص یافته - مطالبی بس مهم در لزوم همسویی و تناسب کلام و آهنگ و نیز حال و مقام مخاطبان باز گفته است. در بین معاصران بیش از هر کس دیگر استاد «حسین دهلوی» در کتاب «پیوند شعر و موسیقی آوازی» و استاد «حسینعلی ملاح» در کتاب «پیوند موسیقی و شعر» به دانش پیوند شعر و موسیقی توجه کرده‌اند. در کتاب ایشان در باب اوزان شعری، مُصوت‌های بلند و کوتاه، هجای کلمات، تناسب شعر و موسیقی و... تعاریف جامعی شده‌است، به تمام خوانندگان مجموعه‌ی «مبانی شناخت و ساخت ترانه» پیشنهاد می‌شود که قبل از خواندن این مطالب آن کتاب‌ها را مطالعه کنند.

\*\*\*

ترانه و ترانه‌سازی سابقه‌ای بسیار طولانی دارد و جایگاه آن در میان اقوام و ملل مختلف از دوران نخستین تا به امروز حفظ شده است. در روزگاران پیشین برای هر نوع اتفاق مهم، مناسبت خاص، فعالیت کاری و اجتماعی و نیایش به درگاه پروردگار ترانه‌های متنوعی ساخته می‌شد. برای مثال ایرانیان باستان در روز تحویل سال نو «نوروزخوانی» می‌کردند و در این روز ترانه‌هایی خاص را می‌خواندند و جشن می‌گرفتند و یا اگر قومی با قحطی و خشکسالی روبه‌رو می‌شد ترانه‌هایی با موضوع باران می‌ساختند و دعاگونه از خداوند مدد می‌طلبیدند و همچنین ترانه‌هایی که کشاورزان هنگام کاشت، داشت و برداشت محصول در مزرعه می‌خواندند و... سازندگان این ترانه‌ها خود مردم بودند و الزاماً شغل ایشان ترانه‌سازی نبوده‌است، آنها که استعداد بیشتری در این زمینه داشتند سینه‌به‌سینه روش کار را به نسل‌های بعد می‌آموختند. نکته‌ی جالب این است که ترانه‌ها براساس

استحکام و زیبایی‌اشان ماندگار شده‌اند، یعنی برای یک مناسبت خاص شاید چندین اثر ساخته می‌شده ولی همه‌ی آنها باقی نمانده‌اند. به‌رحال یقیناً ترانه و ترانه‌سازی جزء لاینفک تمام دوره‌های زندگی انسان بوده و هست و ما می‌خواهیم با بررسی آثار گذشتگان و تحلیل ساختار آن، ترانه‌سازان را با چگونگی و چگونه بهتر ساختن ترانه بیشتر آشنا کنیم.

\*\*\*

\* ترانه مجموعه‌ای از عبارات‌های باکلام و عبارات‌های بی‌کلام (مقدمه، سرآهنگ، رابط یا رابط‌ها و بخش پایانی) است و در مدت زمانی محدود (بین ۳ تا ۶ دقیقه) اجرا می‌شود.

به طور کلی ترانه دارای دو نوع است:

۱. ترانه‌هایی که عبارت ترجیع دارند.
۲. ترانه‌هایی که عبارت ترجیع ندارند.

\* در قدیم محتوای شعر، نوع موسیقی باکلام را مشخص می‌کرد و تا به امروز ساختار موسیقایی مشخص و معینی برای انواع موسیقی‌های باکلام ثبت نشده‌است و برای قالب‌هایی چون تصنیف، سرود و... تعریف روشنی در موسیقی وجود ندارد. لذا هر نوع موسیقی باکلامی که ساختار موسیقی آن با ساختار تعریف شده‌ی «ترانه» - در این مجموعه - مطابقت داشته باشد با نام «ترانه» معرفی شده است.

\*\*\*

در ساخت ترانه سه روش وجود دارد:

- ۱- شعر سروده شده و سپس روی آن ملودی گذاشته شود.
- ۲- ملودی ساخته شده و سپس روی آن شعر سروده شود.
- ۳- ملودی و شعر هم زمان ساخته شوند.

در این مجموعه به بررسی و تحلیل روش نخست خواهیم پرداخت.

\* مثال‌های استفاده شده، بعضی با روش نخست و بعضی با روش دوم و سوم ساخته شده‌اند، برای القاء مفاهیم موردنظر فرض را بر آن نهاده‌ایم که همگی با روش نخست شکل گرفته‌اند تا در چگونگی پیوند کلام و موسیقی و جزئیات آن دچار توضیحات اضافه نشویم. مسلماً بعد از شناخت این روش ترانه‌ساز روش‌های دوم و سوم را هم فرا خواهد گرفت.

\*\*\*

وقتی که ترانه‌ساز شعر را انتخاب می‌کند تا برای آن موسیقی بنویسد، بایستی به هفده نکته توجه کند.

- ۱- قابلیت شعر برای آهنگسازی
- ۲- شناخت وزن شعر
- ۳- انتخاب میزان‌بندی
- ۴- تقطیع
- ۵- نقطه‌گذاری در شعر
- ۶- تکیه و تاکید
- ۷- ساختار ملودی
- ۸- نمودار ملودی
- ۹- نقطه‌گذاری در موسیقی



### فرهاد برنجان

فارغ التحصیل رشته موسیقی در مقطع کارشناسی از دانشکده هنرهای زیبا، دانشگاه تهران و رشته آهنگسازی در مقطع کارشناسی ارشد از دانشکده موسیقی دانشگاه هنر است.

وی در سمت کارشناس ارشد موسیقی مرکز موسیقی صدا و سیما از سال ۱۳۷۹ تا کنون فعالیت داشته که در طول این سالها آثار زیادی از وی تولید و پخش شده است. او نیز به عنوان مدرس موسیقی در مرکز موسیقی صداوسیما (۱۳۸۰-۱۳۸۴)، دانشکده موسیقی دانشگاه هنر (۱۳۸۰-۱۳۸۲) و هنرستان موسیقی صداوسیما (۱۳۸۲-۱۳۸۳) به تدریس موسیقی پرداخته که قسمتی از تجربیات او در این کتاب به رشته تحریر درآمده است.

از جمله آثاری که از ایشان منتشر شده می‌توان به آلبوم‌های «حکایت»، «تو کجایی همه عشق» و «گشایش» و کتاب‌های «نامه ای برای یک دوست» (۲۲ قطعه برای گیتار کلاسیک) و «در دامنه البرز» (قطعه ای برای ارکستر سمفونیک) اشاره نمود.



ISBN: 978-600-90577-3-3



[www.nayoney.com](http://www.nayoney.com)

Design: Nazanin khazaei